

8/87 A'lâ Suresi

1. “Tesbih”in anlamı için bkz. 68/Kalem 29. Bu ayette Allah’ın ismini tesbih etmek, yani düşünce, söylem ve eylemimizin odağına yerleştirmemiz istenmektedir. Çünkü şirk müşriklerin zannından ibaret olduğu için, Allah’ın zatını değil, Allah’ın isim ve sıfatlarıyla birlikte insanın inanç ve düşüncesini, dua ve ibadetini kirletmektedir. Dolayısıyla tesbih emri, Allah hakkında nezih bir din dili kullanma, söz ve davranışlarımızı şirk tortularından arındırma (tenzih) ve dolayısıyla doğrudan O’na yönelerek ibadet ve dua etme talebidir (73/Müzzemmil 7).

2. “Allah’ın dilemesi dışında” ifadesi, Allah’ın iradesinin sınırsızlığını anlatmak için kullanılan bir kayıttır. Bu istisnadan hareketle Allah’ın bazı ayetleri unutturduğu yönünde yorumlar çıkarmak anlamsızdır. Çünkü unutturacak olsaydı garanti vermesinin bir anlamı olmazdı. 2/Bakara 106. ayette geçen “unutturma” ifadesi, önceki kitapların inananları tarafından kaybedilmesinin Allah merkezli bir ifadeyle dile getirilmesidir. Bir toplum ihmal edip unutmadığı sürece Allah onlara vahyini unutturmaz.

3. Bir sonraki cümleyi, bu cümlenin şartı sayarak öğüt verme emrini muhatabın kabul edip etmemesine bağlayan tefsir ve mealler mevcuttur. Bu tür çevirilerin, 9. ayetin başında bulunan “fe” edatının yanlış değerlendirilmesinden kaynaklandığını düşünüyoruz. Kur’an’dan bir asır sonra yazılan dil kurallarının katı yorumundan hareketle bu tür sonuçlara ulaşmak bazı sorunlara yol açabilmektedir. Tebliğde bulunmadan muhatabın kabul edip etmeyeceğini bilmek, çok güzel bir imkân olur; ancak insanın kapasitesini aşan böyle bir yetki insana verilmemiştir (Sarmış, “Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine”, *Eskiyeşi*, sayı 26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222).

4. “Haşyet”, korku ve saygıyı birlikte ifade eden bir kelimedir. Bir sonraki ayette gelen “şakî” kelimesinin zıt anlamında kullanılmaktadır.

5. “Tezekkâ” kelimesi, artmak, gelişmek, zekât vermek (30/Rum 39), arınmak, düzelmek ve ıslah olmak anlamlarına gelmektedir. Burada arınmak anlamında kullanılan “tezekkâ” kelimesi bundan sonra inen 92/Leyl suresinin 17-18. ayetlerinde malî Allah yolunda harçayarak arınmak anlamında değerlendirilmektedir. Zaten bu iki surenin konusu birbirini tamamlar niteliktedir. Daha sonra tedricen tezekkî kelimesinin yerini teslim olma anlamında İslam, malî arınma olarak da zekât kavramları alacak ve kavramlaşıp kurumlaşacaktır (Izutsu, age. s. 73). Bu dönemde zekât, henüz kavramlaşmamış ve toplumsal bir uygulamaya dönüşmemişse de devamındaki ayetlerin de işaret ettiği gibi Hz. İbrahim ve Musa’nın (as) sayfalarında emredildiği hatırlatılarak dinî ve ahlâkî bir ödev olarak emredilmiştir (27/Neml 3; 19/Meryem 31-32, 55-59; 41/Fussilet 7). Hem Mekki hem de Medeni surelerde çoğunlukla namazla birlikte geçmektedir (27/Neml 3; 2/Bakara 3, 43; 9/Tevbe 5, 11, 18, 54, 71).

6. “Sallâ” fiili, genellikle namaz kılmak ve dua etmek olarak bilinir ve tefsirciler de genelde bu manada yorumlamışlardır. Ancak son dönemde bazı yorumcular, kelimenin baldır ve sırt anlamından hareketle “destekleme” anlamına vurgu yapmaktadırlar (Hakkı Yılmaz, *İşte Kur’an*, İzmir, 2005, c. 1, s. 235-238). Fakat “sallâ” fiilinin günlük dilde destekten çok, tâbi olmak ve önemsemek anlamı öne çıkmaktadır (Zebidî, *Tâc*). Bu fiilin

hem Allah, hem de insanlar ve melekler için kullanıldığı ayetlerde önemsemek, değer vermek, saygı duymak, selam vermek ve dua etmek anlamları ön plana çıkmaktadır. (33/Ahzab 43, 56; 2/Bakara 157). Alûsî'nin namazı en önemli itaat göstergesi ve "tevellâ" (yüz çevirme) kelimesinin zıddı kabul etmesine bakılırsa önemsemek, ilgi göstermek ve itaat etmek anlamları önem kazanır (*Ruhu'l-Maanî*, 75/Kıyamet 31. ayetin tefsiri). Cahiliye şiirinde de kelime imam ve kible kelimeleriyle aynı beyitlerde saygı sunmak ve hayır duada bulunmak anlamında kullanılmıştır. İbadet ve secde kelimeleri de İslamî ıstılahaya kaynaklık edecek şekilde tazim ve yere kapanmak anlamında kullanılmıştır (Izutsu, age, s. 224-227). Kavramsal anlamda "salât", bütün peygamberlerin ortak sünnetidir ve özellikle Hz Muhammed'in mütevatir olarak bugüne ulaşan ve yaşayan sünnetidir (Sarmış, *Rivayet Kültürü ve Yanlış Din Algısı*, s. 185-223). Kur'an, daha önce yaşamış olan Zekeriya peygamberin mihrap/mabeddeki ibadetinden bahsederken "sallâ" fiilini kullanmaktadır. Hz. Yahya, İsa, Musa ve benzeri peygamberlerin kıssalarında da namaza bu kelimeyle değinilmektedir (3/Âl-i İmran 39; 19/Meryem, 31, 55, 59; 20/Tâhâ 14; 21/Enbiya 73; 10/Yunus 76). Ayrıca "salavat" kelimesi Kur'an'da Yahudi mabedi anlamında kullanıldığı gibi, hem beş vakit namaz hem de Allah'ın müminlere salât etmesi anlamında kullanılmaktadır ve Müslümanlara İbrahim makamını musallâ (namazgâh) edinmeleri emredilmektedir (22/Hac 40; 2/Bakara 125, 157, 238). Zaten namaz, İbrahimî dinin bir devamı olduğu için kurbanla birlikte kullanılmakta ve müşriklerin putperestlikle karışık namazından ayırt edilsin diye sadece Allah için namaza vurgu yapılmaktadır (108/Kevser 2; 6/Enam 162; 107/Mâûn 4; 8/Enfal 35). Nitekim bu ayette de Allah'ın adı anılarak namaz kılmak emredilmektedir. Bütün bu ayetlere bakılırsa salât kelimesi ve türevleri, Kur'an inmeden önce Ortadoğu toplumlarında ortak olarak kullanılmaktadır. Birlikte kullanıldığı "tezekkâ" kelimesi gibi (15. Ayet), salâtın ıstılahî anlamı, devam eden süreçlerde daha da öne çıkmış, kavramlaşmış ve kurumlaşmıştır. Çünkü salât kelimesi, ikamet (kılmak) kelimesinin nesnesi olarak ve genellikle de zekât ile birlikte bildiğimiz namaz ibadeti anlamında 67 yerde kullanılmıştır.

7. Bu ayette hem Hz. İbrahim'e hem de Hz. Musa'ya suhuf/sayfalar indirildiği zikredilmektedir. Oysa çoğu yerde Hz. Musa'ya (as) kitap verildiğinden bahsedilir. Bazı peygamberlere kitap, bazılarında suhuf indirildi, şeklindeki geleneksel ayrımın Kur'an ifadeleriyle bağdaşmadığı görülmektedir. Suhuf kelimesinin kitap ile eş anlamlı kullanıldığı anlaşılmaktadır (19/Meryem 51; Mehmet Okuyan, "Kendisine Kitap Verilen ve Verilmeyen Peygamberler" XI. Kur'an Sempozyumu, s. 65-98).